

MARIE-FRANCE HIRIGOYEN
Narsisistler İktidarda

MARIE-FRANCE HIRIGOYEN 1949'da Fransa'da doğdu. Université Paris 6 - Hôpital Saint-Antione'da tıp eğitimini tamamladıktan sonra aile psikiyatristi ve psikanalist olarak uzmanlaştı. Fransa'da ve ABD'de kriminolojinin bir dalı olan kurban bilimi üzerine eğitim alarak manevi taciz konusuyla ilgilenmeye başladı. Ardından işyerinde stres ve istismar konularına eğildi. *Manevi Taciz. Gündelik Hayatta Sapkın Şiddet* (İletişim, 2015) ülkesi Fransa'da 450.000'lik satış rakamına ulaştı ve 24 dile çevrildi.

Les Narcisse. Ils ont pris le pouvoir

© 2019 Éditions La Découverte

İletişim Yayınları 3077 • Politika Dizisi 216

ISBN-13: 978-975-05-3187-3

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Bahar Siber

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Bahri Özcan

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MARIE-FRANCE HIRIGOYEN

Narsisistler İktidarda

*Les Narcisse
Ils ont pris le pouvoir*

ÇEVİREN *Ayşen Gür*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Narsisistler İktidarda	9
-------------------------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

Donald Trump'ın Patolojik Narsisizmi	17
Klinik tanı: Trump bütün ölçütlere uyuyor.....	19
“Narsisistik kişilik bozukluğu”nun dokuz ölçütü.....	21
Sözü geçen diğer tanılar.....	29
Başkanın kırılğanlıkları.....	36
Yetersizliğini maskeleyen zorunluluğu.....	40
Trump'ın iletişim biçimi ve avantajları.....	43
Neden değişmeyecek: O, bir toplumun aynası.....	48

İKİNCİ BÖLÜM

Narsisizm Kavramı	51
Narsisist miti ve Freudiyen narsisizm.....	51
Narsisizm karşısında Amerikan yaklaşımları.....	57
Benlik (Ego) psikolojisi.....	58
Kendilik psikolojisi.....	59
Özsaygı ve özgüven.....	61

Utanç duygusunun merkezî rolü.....	67
Sosyologların gözüyle narsisizm.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Narsisistik Kişilik Bozuklukları	79
“Klinik olmayan” narsisizm: Sinir bozucu ama kabul edilebilir.....	81
Patolojik narsisizm ve <i>DSM-5</i>	83
Narsisistler kimdir?.....	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Başlıca Narsisistik Patolojiler	89
Büyükleme narsisistler veya megalomanlar.....	89
Kırılgan narsisistler.....	101
Narsisistik sapkınlar veya psikopatlar.....	107

BEŞİNCİ BÖLÜM

Patolojik Narsisizmin Kökleri	115
Narsisizm fabrikası: çocuklukta anne babanın ihmalinden....	116
... çocuk kral kültürüne.....	122
Modern dünyada narsisist fabrikası.....	128
Farklılığın inkârı ve koçların artan nüfuzu.....	135

ALTINCI BÖLÜM

Benliğin Aynası Olarak İmajın Önemi	141
Güzel beden zorunluluğu.....	142
İnternetin, sosyal ağların ve bilgisayar oyunlarının bağımlılık yaratan gücü.....	144
Ekranların etkileme gücü neden narsisistlere yarıyor.....	149
Narsisistik aynalar: <i>Reality tv</i> ve <i>talk şovlar</i>	153

YEDİNCİ BÖLÜM

Narsisizmin Gündelik Hayat Üzerindeki Etkileri	157
İş dünyasındaki bozulma.....	157
Ailelerdeki sarsıntılar.....	165

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Narsisizmin Yükselişinin Toplum Üzerindeki Etkileri	177
Narsisistlere tanınan iktidar	177
Görünüşün önemi	181
Kurumlardaki narsisistler	184
Yalanlar ve aldatmacalar	191
Politikacıların narsisizmi	200

SONUÇ

Narsisizm Patolojilerinden Kurtulmak	211
Köken: Neoliberal globalleşmedeki sapmalar	211
Bilinçlenme başladı	214
KAYNAKÇA	217

Narsisistler¹ İktidarda

Siyaset, iş veya iletişim alanlarında gittikçe karmaşık ve rekabetçi hale gelen bir dünyada, narsisistler artık ön saflarda yer alıyor. Baştan çıkarıcı, baskın, üstünlüklerini yüksek perdeden her yerde sergileyen bu erkekler (daha ender olarak bu kadınlar), en önemli makamları işgal ediyor. Elbette içlerinden bazıları, birkaç skandalın veya Weinstein olayının ardından tahttan düştüler ama güçlerini nasıl istismar ettikleri tam olarak ortaya çıkmadı çünkü onlara karşı inanılmaz bir hoşgörü göstermeye devam ediyoruz.

Narsisizm 2000'li yıllardan bu yana çok moda bir konu haline geldi, medyada sayısız makaleye ilham kaynağı oldu, günümüzde uzman çevreleri aşan bir ilgi uyandırdı. Ancak terimin halk arasındaki kullanımında, bir çeşit ahlaki yargılamayla, sadece kötü tarafını, yani megalomani, bencillik ve başkalarına karşı kayıtsızlığı görme eğilimindeyiz. Profesyoneller ise, bu sorunsalla ilgili farklı görüşlere sahipler: Çok sayıda psikiyatr ve psikolog narsisizmin çevremizi kuşattığı-

1 Orijinal metinde "Narcisse" (Narkissos) kavramı kullanılmış, okuma rahatlığı bakımından Türkçe çeviride "Narsisist" olarak karşılanmıştır.

nı ve sonuçlarının hastaları açısından yıkıcı olduğunu belirtiyor. Çağımızın hastalığını, yani yalnızlığı, iş yaşamında çekilen sıkıntıları, aşk sorunlarını ve özellikle genç kuşaktaki anlam ve umut yoksunluğunu anlamaya çalışıyorlar. 1970'li yıllarda psikiyatrlar kendi ruhsal işleyişlerini anlamak isteyen hastaları kabul ederken, artık günlük yaşamın zorlğundan şikâyet eden kişilerle karşılaşılıyor, çünkü her yerde başarılı olmak gerekiyor ve insanlar bu başarıya her zaman ulaşamadıklarını hissediyorlar. Anne babalar internet “bağımlısı” bir ergen karşısında yardım istemek üzere geliyor, ayrılık sırasında birbirini parçalayan, çocuklarının velayetini kapmak için her tür manipölasyona başvurmaya hazır çiftler veya işyerlerinde kötü muamele gören, “tutmaktan” başka bir şey istemeyen çalışanlar kapımızı çalıyor.

Öte yandan kimi uzmanlar da narsisizm ile özgüveni birbirine karıştırarak, olaylara bireyin topluma uyumu açısından yaklaşıyor ve narsisizmi benliğine kavuşmak olarak görüp övüyorlar. Günümüzdeki sorunların kendimize yeterince güvenmememizden kaynaklandığını öne sürerek herkesin narsisizmini güçlendirmesini öneriyorlar.

Böylece çağımız narsisizmi bütün soslarla karıştırarak, sağlıklı, olumlu, kendini gösterebilmek için yeterli düzeyde özgüvene izin veren narsisizm ile çoğu zaman başkalarına zarar vererek kendini öne çıkarmaktan, kibirden oluşan patolojik narsisizmi birbirine karıştırıyor. Bu tartışmalar yeni değil çünkü narsisizm Freud'dan bu yana farklı disiplinlerde sayısız araştırmaya konu olmuş karmaşık bir kavram. Bütün bu çalışmalar uzun süredir birbirinin zıddı olarak görülse de, sonuçta aslında birbirini tamamladıklarını göreceğiz.

Öncelikle bu kişilik bozukluğunun zamanımızı nasıl etkisi altına aldığını ortaya çıkarmak için patolojik narsisizmin ne olduğunu anlamaya çalışalım. Görüşümüzü açmak ve narsisizmin belirleyici semptomlarını tam olarak tanım-

lamak için, karikatüre de benzese çok çarpıcı bir örnek oluşturan ve en yüksek makamlara ulaşarak her narsisistin rüyasını gerçekleştiren Donald Trump vakasını inceleyeceğiz (Birinci Bölüm). Kendi kendisiyle övünmesi, davranışlarındaki dışavurumculuk, öz denetimden ve empatiden tamamen yoksun oluşu, Trump'ı okulda örnek olarak okutulacak bir örnek haline getiriyor ve “büyüklenmeci narsisizmi” tanımlayan bütün ölçütleri görmemizi sağlıyor. Komplekslerden tamamen yoksun olan Trump, kendi reklamını yapmak için aklına eseni söylemekte hiç duraksamıyor. Narsisizminin en görünür boyutu kibir, kendisiyle ilgili kanaati çok yüksek, ender görülür bir benmerkezciliği var ve utanç duygusundan tamamen yoksun. Ancak bu vakanın o kadar basit olmadığını göreceğiz, bu da bizi yöneticilerde ve dünyanın güneyinde olduğu gibi kuzeyinde de günümüz toplumlarında narsisizmin yerinin ne olduğunu sorgulamaya götürecektir. Bir narsisistin ABD başkanlığına gelmesi, karikatüre benzebile, bireylerin gittikçe kendilerini merkeze almaya başladığı, sosyal ağlara “bağımlı” hale geldiği ve en iyi olduklarını kanıtlamak amacıyla sürekli kendilerini öne çıkarttığı modern dünyamızdaki sapmaların bir yansıması olabilir mi?

Hepimiz narsisistler tanıyoruz, dolayısıyla sadece biraz övünge bir insanı patolojik bir narsisistten nasıl ayırabileceğimizi düşünebiliriz. Toplumsal ve profesyonel yaşamda olumlu olabilen narsisistik özelliklerle narsisistik kişilik bozukluğunu birbirinden nasıl ayırabiliriz? Bu soruya cevap vermek ve kargaşadan kurtulmak için bu kavramın önce Freudiyen psikanalizdeki oluşum sürecini gözden geçirmek, sonra da vurguyu “benlik” üzerine kurarak onu değiştiren Amerikan psikanalizindeki evrimini izlemek yararlı olur (İkinci Bölüm). Bu psikanalistler, zamanında söz konusu patolojinin çok ayrıntılı bir analizini yapmış, günümüz klinik çalışmalarında da hâlâ geçerli olan bir semptomatoloji geliştirmiştir.

Narsisizm terimi, önce Freud tarafından eşcinsel erkeklerde “aşk nesnesi seçimi”ni (cinsel eş seçimini) açıklamak için kullanıldı. Daha sonra düşüncesi evrildi ve birincil narsisizm ile ikincil narsisizmi birbirinden ayırarak, psiko-cinsel gelişim teorisinin bir basamağı olarak bu kavramı ortaya attı. Freud’un narsisizmle ilgili yazıları pek çok kuramsal çalışmaya kapı açtı ama kendisi terimi yalnızca özsevgiden söz etmek için kullanırken, Amerikalı psikanalistler 1970’li yıllardan itibaren daha çok “özsaygı”dan söz ederek, gerçekliğin sınavlarına yüksek derecede uyum sağlayan Amerikan tarzı ben’e ulaştılar. Amerikan psikanalizinin farklı akımları, kısa sürede kendini iyi hissetme ve topluma uyum fikrinin etkisi altında kaldı, bu da Freudiyen kavrama karşıydı. Ama işler karmaşıklaştı çünkü narsisizm kavramının yalnız klinik veya psikiyatrik bir soruna işaret etmediği ortaya çıktı: Bu kavram, çağdaş toplumun değerlerindeki dönüşümleri, özellikle bireyciliği de sorgulamaya başladı. Dolayısıyla araştırmalar sosyoloji alanına yayıldı; sosyoloji burada incelenecek genelleşmiş toplumsal bir olgu görüyordu.

Araştırmacıların (klinik, psikiyatrik veya psikososyal) farklı alanlarda çalışmalarına bağlı olarak, narsisizmle ilgili de farklı tanımlarla karşılaşacağız. Psikiyatrlar, psikologlar, sosyologlar veya düşünürler, kendi kuramlarını veya araçlarını geliştirdikçe bunlar da konu etrafındaki kargaşaya ekleniyor. Klinik gözlemlerden ve bireylerin çektiği acılardan yola çıkarak geliştirilen psikolojik bir yaklaşımla toplumdaki değişimleri sorgulayan sosyolojik veya felsefi bir yaklaşımı yan yana koymak kolay değil. Kaldı ki bu farklı kuramsal alanlar birbiriyle bağdaşmaz değil. Narsisizm konusu her zaman günceldi ama sıradanlaşıp refah ve mutlulukla ilgili çalışmalar tarafından öyle bir “ele geçirildi” ki, herkesin dediği gibi, karmaşıklığına aldırmandan tanımlayabildiği, her şeyin içine tıklandığı bir kavrama benzemeye başladı.

Narsisizmin kendi başına bir patoloji olmadığını, kimliğimizi oluşturmada önemli bir rol bile oynadığını göreceğiz. İnsanın tamamen başkalarının görüşüne bağımlı kalmadan kendi yeteneklerine yeterince güvenmesini, ilerlemeye ve girişimlerde bulunmaya cesaret etmesini sağlayan özsaygıyı geliştiren budur. Kişinin eleştiri ve başarısızlıklar karşısında özsaygısını korumasını, kusurlarını kabul ederek kendini olumlu bir gözle değerlendirmesini, yani olumsuz yönünü diğerine yansıtmamasını sağlayacak şekilde kendi değerinin farkında olmasıdır. Narsisizm ancak birey ötekini, kendi büyüttüğü görüntüsünü yansıtacak bir aynaya indirgeyecek derecede benliğini merkeze oturttuğu zaman patolojik hale gelir. “Narsisistik kişilik bozuklukları” (NKB) arasında, büyülenmeci narsisistler kibirli, kendilerinden emin görünürken, kırılğan narsisistler alçakgönüllülük perdesi arkasında iktidar arzularını saklarlar (Üçüncü ve Dördüncü Bölümler). Yani narsisizmin farklı dereceleri vardır, bazı kişiler görece sağlıklı narsisistik özellikler sergiler ve böylece toplumda rahatlıkla hareket ederken, diğerleri gerçek psikopatlarla benzerler. Fransa’da kamuoyunun dikkati belli bir narsisistik patoloji biçimi üzerinde yoğunlaştı; narsisistik sapkınlık denilen bu tür, göreceğimiz gibi ahlaki sapkınlığa da kaçtığından, aşırı ve tehlikeli bir NKB olarak görülür.

ABD’de yapılan çok sayıda araştırma, narsisizmin ABD’de 1970’li yıllardan beri, özellikle genç kuşaklarda durmaksızın arttığını gösterdi. Dolayısıyla araştırmacılar, toplumda ki ve onu oluşturan bireylerdeki böylesine hızlı bir dönüşümün kaynaklarını sorguladılar. Bu sorunsalın farklı yüzlerini anlamak için, 2011’de narsisizmin önemli uzmanlarından W. Keith Campbell ve meslektaş Joshua D. Miller’in yönetiminde, narsisizm üzerine çalışan 78 araştırmacının çalışma ve gözlemlerini bir araya getiren büyük bir kitap yayın-

ladılar.² Bu olgu ABD’de patlamış olsa da Avrupa’da daha az araştırıldı; bunun nedeni kuşkusuz meselenin Avrupa’da daha örtük bir şekilde ortaya çıkması olduğu kadar, Amerikan değerlendirme ölçeklerinin farklı şekillerde tezahür eden bir olguyu ölçmeye tam uygun olmamasıydı. Ancak bu durum, Avrupalıların kaygılanmadığı anlamına gelmiyordu.

Çağdaş narsisizmi küresel olarak, kim olduğumuzu etkileyen toplumsal ve kültürel bir olgu olarak anlamak gerekir. İster psikolojik, ister sosyolojik açıdan yaklaşalım, küreselleşmenin bireylerde derin bir dönüşüme yol açtığını görmeliyiz (Beşinci Bölüm). Gerekli taviz ve kısıtlamalar üzerine kurulu, nevrozların ortaya çıkışını kolaylaştıran ataerkil bir toplumdan, bireyin özgürlüğü ve hüsrana karşı tahammülsüzlük üzerine kurulu, narsisistik kırılğanlıkların telafisini zorlaştıran bir kültüre geçtik. Bireylerin psikopatolojileri, toplumdaki değişimlerin yansımasıdır. Günümüzde narsisistik patolojilerde açıkça bir artışa tanık oluyorsak, nedeni bu tür kişiliğin modern dünyaya çok iyi uyum sağlaması, ama aynı zamanda bireylerdeki artan narsisizmin toplumda değişimlere yol açmasıdır (örneğin Donald Trump’ın iktidara gelişi). Neoliberal toplumumuz narsisistler üretiyor ve bunların içinde kimileri megaloman patolojik narsisistlere dönüşebiliyor.

Sosyologların işaret ettiği gibi bu sorunların sıklığında ki artışın ilk açıklamalarından biri, gençlerin eğitiminde her şeye izin veren hoşgörü ve aile ile okul aracılığıyla gerçekleşen toplumsallaşma sürecidir. Sosyologlara göre bu durum, çocukları baskın toplumsal normlara uygun hale getirmek üzere kişiliklerini değiştirir. Eğer hastalık yayılıyorsa, bunun bir başka nedeni de kapitalist toplumun bireycilikle ve ister nesne, ister bilgi, ister refah ürünleri olsun kitle tüketimi-

2 W. Keith Campbell ve Joshua D. Miller (der.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*, John Wiley & Sons, Hoboken, 2011.

miyle her birimizde narsisistik özellikleri güçlendirmesidir. Tüketime ve ekrana odaklanmış bir imaj ve bilgi toplumunda, birey ancak ötekinin bakışıyla ve ötekinin bakışı altında var oluyor (Altıncı Bölüm).

Narsisizm salgınının sonuçları artık her yerde görülüyor (Yedinci Bölüm). Mesleki veya özel yaşamda “başarmak” için öne çıkmak, kendi değerini artırmak gerekiyor. Bu durum yoldan çıkışların kurala bağlanması konusunda zorluk çekilen sosyal ağlarda ve televizyonlardaki *reality* şovlarında açıkça görüldüğü gibi, çiftlerin gittikçe daha geçici hale geldiği ailelerde de göze çarpıyor. Bunlara elbette manevi tacize veya yıpratmaya bağlı ruhsal acı ve baskının gittikçe daha fazla görüldüğü işyerleri de ekleniyor. Görünüş üzerine kurulu yeni toplum normlarının yalanı ve aldatmacaları kolaylaştırdığı tartışılmaz çünkü herkes, gerekirse gerçeği saptırma pahasına kendi tanıtımı yapmak zorunda. Her yerde artık ahlaki ölçütlere sığmayan davranış bozuklukları görülüyor.

Son olarak, büyük şirketlerin yönetiminde ve politikacılar arasında neden bu kadar çok narsisistik kişi bulunduğunu anlamaya çalışacağız (Sekizinci Bölüm). İktidar arzuları, baştan çıkarma yetenekleri ve manipülasyon sanatları sayesinde karizmatik liderler olarak görüldükleri kesin. Ayrıca patolojik narsisizmin risk almayı, kısa vadeli kâr peşinde koşmayı teşvik ettiğini, kabalıkların ve yolsuzluğun kaynağı olduğunu da biliyoruz. Buna rağmen devletlerin ve büyük şirketlerin başına narsisistleri getirmeyi sürdürüyoruz. Aslında bir yandan baştan çıkarma yetenekleri ve manipülasyon sanatları sayesinde lider gibi görülürken, bir yandan da egemen olma ihtiyaçları, vicdan azabı ve suçluluk duygusundan yoksun oluşları, herkesin peşinde koştuğu bir makamı elde etmek için onlara önemli bir avantaj sağlıyor.

Psikolojik şiddet ve manevi taciz üzerine çalışan bir psikiyatr ve terapist olarak, bu narsisistleri iyi tanıma imkânını

buldum. En megaloman olanları beni “en iyisi olduğum için” seçiyordu, bu da onlar açısından kendilerini yüceltmenin bir şekliydi. Bana başvurmalarının nedeni ruhsal işleyişlerini sorgulamak değildi, kendi narsisizmlerinin sonuçlarından ötürü sorun yaşamaları, örneğin uzun süreli ilişkilerini koruyamamalarıydı. Kırılğan, eleştiriye ve saldırılara aşırı derecede duyarlı olan narsisistler, özellikle manevi taciz sorunları için daha sık başvuruyordu. Ancak asıl yardıma ihtiyaç duyanlar, bu narsisistlerin eşleri veya eski eşleriydi çünkü onlar için yalnız yararlı bir nesne olmaktan öteye gidemiyorlardı.

Çok güçlü narsisistlerin yönettiği bir dünyada endişelenmek çok doğal. Bazılarının maskeleri düştü, bunun nedeni çoğu zaman sapkınlıklarının insani sonuçları değil, başarılarının birer yanılısamadan ibaret olması ve çok ender olarak uzun vadede sürmesiydi. Onları, yükselmekte oldukları sırada durdurmak için saptamayı öğrenmeliyiz. Burada amacımız değerlerin yok oluşuna ahvah etmek ve “eskiden daha iyiydi” demek değil; toplumsal sonuçlarını ölçmek için narsisizmi iyi tanımlamak ve bu narsisistik bireylerin nasıl işlediğini anlamaktır. Ayrıca modern dünyanın işleyişini anlamaya çalışmak gerekiyor, bunun için de çok sayıda disipline başvurmak ve psikanaliz ile sosyoloji arasında diyalog kurmak şart.

Ha böyleyken tepkiler de yavaş yavaş beliriyor. Donald Trump’un ortaya çıkışının yarattığı şok, ayrıca çok sayıda dolandırıcılık skandalı buna katkıda bulundu. Ama bu işleyişin zararlı etkilerinin bilincine varanların sayısı artsa da, kâr ve rantın olumsuz gücü bu bilince karşı çalışıyor. Bu nedenle iş ve yaşam ortamlarında, narsisistik davranışlara gerek duyulmayan, çok daha az bilinen ama çok önemli sayısız deneyimi, mümkün olduğunca ayrıntılarına inerek tanıtmak gerekiyor.